

VOEDING

***Less meat, less heat:* een politiek argument voor vleesmatiging**

Jeroen Lavrijsen

Onder deze titel hield Rajendra Pachauri, Nobelprijswinnaar en voorzitter van het Intergovernmental Panel on Climate Change, eind augustus een opgemerkt pleidooi in Gent. De hoogste tijd, zo vonden we, om nog eens onze vleesconsumptie op het menu te zetten. In deze bijdrage vatten we de ecologische en sociale impact bondig samen, schetsen we de politieke stand van zaken in ons land en de beleidsaanbevelingen die het Ethisch Vegetarisch Alternatief (EVA) samen met een twintigtal organisaties uitwerkte.

Voor zijn inzet in de klimaatproblematiek mocht Pachauri vorig jaar, samen met Al Gore, de Nobelprijs voor de Vrede in ontvangst nemen. Met duidelijke cijfers toonde de expert aan dat een matiging van vleesconsumptie een sleutelement vormt in de strijd tegen klimaatsverandering, en meteen ook een positieve impact heeft op de volksgezondheid. In ons land ligt de vleesconsumptie veel te hoog en zien we de overheid en politiek zich bijzonder terughoudend opstellen om mensen hiervan bewust te maken. EVA vzw, een organisatie die informeert rond de voordelen van vegetarische voeding, werkte naar aanleiding van Pachauris bezoek samen met een twintigtal organisaties een aantal beleidsaanbevelingen uit waarin de overheid wordt gevraagd om dringend werk te maken van een duidelijk beleid rond vleesmatiging. Ondanks de duidelijke urgentie van het onderwerp, blijft de reactie vanuit de politieke wereld echter lauw.

Vleesproductie is één van de belangrijkste oorzaken van de opwarming van de aarde.

Veeteelt speelt volgens de FAO bovendien ook een hoofdrol bij elk ander belangrijk milieuprobleem, bijvoorbeeld de mestproblematiek.

De ecologische impact van vleesconsumptie

De impact van veeteelt op het milieu, en in het bijzonder op het klimaat, wordt steeds duidelijker. De Food and Agriculture Organization (FAO, de landbouworganisatie van de VN) gooide begin 2007

nog eens de knuppel in het hoenderhok met een ophefmakende studie, die berekende dat veeteelt wereldwijd verantwoordelijk is voor maar liefst 18 procent van de totale broeikasgasuitstoot¹. Hiermee is vleesproductie één van de belangrijkste oorzaken van de opwarming van de aarde. Veeteelt speelt volgens de FAO bovendien ook een hoofdrol bij elk ander belangrijk milieuprobleem, bijvoorbeeld de mestproblematiek.

Dat er bij vleesproductie zoveel broeikasgassen vrijkomen, komt volgens de FAO onder andere omdat veeteelt, vooral wanneer men (zoals in de intensieve veeteelt) in

grote mate een beroep doet op veevoedergewassen als krachtvoer, een erg inefficiënte manier is om voedsel te produceren: in plaats van rechtstreeks voedsel voor de mens te produceren, heeft men eerst veevoeder nodig om, pas in tweede instantie, een deel van het dier als voeding te kunnen gebruiken. Als gevolg van deze *omweg* is er, om een bepaalde voedingswaarde aan vlees te bereiken, vele malen meer energie, land en water nodig, dan voor een zelfde voedingswaarde aan plantaardige producten. Deze inefficiëntie leidt ertoe dat op wereldschaal voor de veeteelt maar liefst 75 procent van alle beschikbare landbouwgrond (en een derde van alle beschikbare akkergrond) moet worden gereserveerd. Om aan deze voortdurende honger naar nieuwe landbouwgrond te voldoen, moet men bovendien steeds meer bossen kappen. Dit zorgt op zijn beurt weer voor minder CO₂-opname uit de lucht zodat het netto CO₂-gehalte in de atmosfeer zal stijgen. Daarnaast komen er bij de veeteelt ook grote hoeveelheden lachgas vrij (vooral tengevolge van chemische reacties in de mest) en methaan, een bijproduct van de afbraak van vezelrijk voedsel in de pens, tijdens het verteringsproces van herkauwers. In de uitstoot van deze laatste twee (zeer sterke) broeikasgassen is de veeteelt zelfs de dominante bron.

Om de precieze impact van een bepaald voedingspatroon te kennen, liet het Engelse ministerie voor Leefmilieu onlangs een studie uitvoeren, waarin een levenscyclusanalyse werd gemaakt van verschillende voedingsproducten, plantaardige en dierlijke. Ook hieruit bleek de grote impact van dierlijke producten: bij de productie van één kilogram rundsvlees komt bijvoorbeeld 16 kg CO₂-equivalent (eq) vrij; bij varkens 6,4 kg CO₂-eq en bij kip 4,6 kg CO₂-eq; de twee laatste groepen scoorden wel iets beter, maar hun broeikasgasuitstoot ligt nog steeds vele malen hoger dan die van plantaardige eiwitbronnen, zoals peulvruchten of sojaproducten.

Veeteelt is, vooral wanneer men (zoals in de intensieve veeteelt) in grote mate een beroep doet op veevoedergewassen als krachtvoer, een erg inefficiënte manier is om voedsel te produceren.

'In de strijd tegen de klimaatverandering zou onze vork misschien wel eens ons belangrijkste wapen kunnen zijn' parafraseerde Pachauri zijn landgenoot Gandhi.

Zelfs als men maar één keer in de week vegetarisch eet, dan nog spaart dat elk jaar evenveel CO₂ uit als wanneer men 1 100 km minder met de wagen zou rijden.

Pachauri combineerde deze onderzoeksresultaten met gegevens over de vleesconsumptie in ons land die om en bij de 100 kg karkasgewicht per persoon per jaar bedraagt. Zijn besluit: de vleesconsumptie is elk jaar verantwoordelijk voor meer dan 1 ton broeikasgassen per Vlaming; een gigantische hoeveelheid. 'In de strijd tegen de klimaatverandering zou onze vork misschien wel eens ons belangrijkste wapen kunnen zijn' parafraseerde Pachauri zijn landgenoot Gandhi. 'Elke keer dat iemand vegetarisch eet, helpt hij mee aan het verminderen van de broeikasgasuitstoot.

Zelfs als men maar één keer in de week vegetarisch eet, dan nog spaart dat elk jaar evenveel CO₂ uit als wanneer men 1 100 km minder met de wagen zou rijden. Af en toe vegetarisch eten is dus een prima recept tegen de klimaatverandering', besloot Pachauri. Wanneer de overheid wat meer lef aan de dag zou leggen, en bijvoorbeeld een campagne als *Donderdag Veggiedag* (die mensen oproept om een dag per week vegetarisch te eten) zou helpen promoten, zou dat een merkbare impact hebben op onze broeikasgasuitstoot. 'Wanneer iedereen in Vlaanderen aan deze campagne zou meedoen, dan zou dat een vergelijkbaar effect hebben als dat men een half miljoen wagens van de weg haalt. In totaal zouden de Vlamingen op een jaar tijd 1 miljoen ton CO₂-eq minder uitstoten - dat is bijna de helft van de totale besparing die Vlaanderen

nog moet realiseren om de Kyotonorm te halen.'

Onze noorderburen bekeken het onlangs van een meer economische kant. Volgens de Nederlandse overheidsinstelling *Milieu- en Natuurplanbureau* (MNP) zou de broeikasgasuitstoot in het scenario van vleesmatiging gevoelig dalen, waardoor in 2050 de atmosferische concentratie 30 tot 76 ppm CO₂-eq lager zou liggen dan in een *business-as-usual* scenario. Een lagere emissie betekent meteen ook dat men minder dure maatregelen zou moeten nemen, in andere sectoren bijvoorbeeld, om hetzelfde resultaat te bereiken. Ter illustratie: wil men de concentratie broeikasgassen stabiliseren op 450 ppm (het peil dat niet overschreden mag om het risico op een temperatuursstijging met meer dan 2 graden Celsius te beperken), dan zou een beperking van de vleesconsumptie met enkele dagen per week al goed zijn voor een halvering van de kostprijs van het klimaatbeleid. Voor het MNP is dit gegeven meer dan voldoende om te besluiten dat 'de klimaatvoordelen van een verandering in dieet belangrijk genoeg zijn om dit onderwerp op de politieke agenda te zetten en mogelijkheden voor dieettransities verder te verkennen.'²

'Wanneer iedereen in Vlaanderen aan deze campagne zou meedoen, dan zou dat een vergelijkbaar effect hebben als dat men een half miljoen wagens van de weg haalt. In totaal zouden de Vlamingen op een jaar tijd 1 miljoen ton CO₂-eq minder uitstoten - dat is bijna de helft van de totale besparing die Vlaanderen nog moet realiseren om de Kyotonorm te halen.'

De sociale impact van vleesconsumptie

Naast de bovenstaande ecologische argumenten, is de ongelijke verdeling van risico's die de klimaatverandering met zich meebrengt, op zich al een sociaal aspect. Maar er zijn meerdere sociale argumenten voor vleesmatiging te vinden.

We beschreven reeds hoe de veeteelt vruchtbare grond inpikt om veevoeder op te verbouwen, wat vervolgens op een inefficiënte manier wordt omgezet in vlees. Volgens cijfers van Wervel, de Werkgroep voor een Rechtaardige en Verantwoorde Landbouw, is 80 procent van het veevoeder perfect geschikt voor menselijke consumptie. Elk jaar wordt ongeveer 175 miljoen ton plantaardig eiwit gebruikt als vee- of visvoeder, wat uiteindelijk 70 miljoen ton dierlijk eiwit oplevert, of: een rendement van slechts 40 procent. In een tijd waarin nog steeds 800 miljoen mensen met honger worden bedreigd, is een dusdanige verspilling onaanvaardbaar. Olivier De Schutter, speciaal VN-rapporteur voor het recht op voedsel, noemde het huidige niveau van vleesconsumptie dan ook ronduit 'moreel onaanvaardbaar'.³

Niet alleen verspilling van voedsel zorgt voor hongersnood, ook de afstemming van zuiderse landbouweconomieën op de westerse vraag naar veevoerders speelt daarin een rol. Onze overwegend grondloze, intensieve veeteelt is in hoge mate afhankelijk van de invoer van veevoeder uit het Zuiden: elk jaar wordt in België netto meer dan een miljoen ton soja-producten als veevoeder ingevoerd. Dat leidt tot schrijnende taferelen in die landen waarin men het landbouwsysteem volledig gaat richten op de productie van veevoeder voor export naar het rijke Westen; de eigen lokale voedselvoorziening wordt dan verwaarloosd. In Brazilië, de soja-producent bij uitstek, leiden bijvoorbeeld 13 miljoen mensen honger, terwijl er genoeg voedsel geproduceerd wordt om in principe twee keer de lokale behoefte te dekken. Ook in het Westen maakt deze op veevoederstromen gebaseerde, intensieve veeteelt brokken: ten

Niet alleen verspilling van voedsel zorgt voor hongersnood, ook de afstemming van zuiderse landbouweconomieën op de westerse vraag naar veevoerders speelt daarin een rol.

eerste omdat ook hier de grootschalige agro-industrie de familiale landbouw wegdrukt, met alle sociale gevolgen van dien, en ten tweede omdat deze nutriënteninstroom bij ons mestoverschotten creëert. Als sluitstuk van deze *zotte sojadriehoek*⁴ (Dirk Barrez) wordt het overschot aan dierlijke producten dat hier geproduceerd wordt, weer in het Zuiden gedumpt, waardoor de prijzen voor die producten er de dieperik in gaan, de lokale boeren hun inkomen verliezen en de lokale landbouw ook daar uiteindelijk kapot gaat.

Elementen voor een duurzame veeteelt

Het bovenstaande is vooral van toepassing op de intensieve, op veevoeder gesteunde veeteelt. Ongetwijfeld zijn er ook andere, minder schadelijke vormen van veeteelt mogelijk. In sommige gebieden op deze aardbol is een groot deel van de natuurlijke vegetatie bijvoorbeeld grasland (savanne, steppe,...). Grasland kan men moeilijk op een andere manier benutten dan als begrazing voor de voedselproductie. Ook bij ons kan veeteelt een ecologisch nuttige rol spelen door allerhande restproducten uit de voedingsindustrie te *recycleren*. In een dergelijke context is veeteelt niet onverenigbaar met het duurzaamheidsprincipe.

Hierbij moet men echter de bedenking maken dat dit niet alleen een heel ander model van veeteelt veronderstelt dan wat we vandaag in het Westen gewoon zijn, maar dat de productie van dierlijke producten hoe dan ook eerst gevoelig zal moeten dalen. Ons huidig niveau van vleesconsumptie is immers enkel mogelijk doordat we *buiten* deze beperkende context van marginaal grasland en/of reststromen zijn getreden: de hogere productiviteit van de intensieve veeteelt berust net op een hoge input van krachtvoerders. Daarnaast willen we er ook op wijzen dat, teneinde aan de steeds verder exploderende vraag naar vlees te kunnen blijven voldoen, volgens de FAO elk jaar honderdduizenden hectaren bos wordt gekapt om *extra* graasland bij te creëren, met alle gevolgen van dien voor klimaat en biodiversiteit; de vraag naar vlees explodeert immers steeds verder. In vergelijking met 1800 is de oppervlakte grasland verzesvoudigd: het gaat dan niet om marginaal grasland dat wel *moet* worden benut door de veeteelt, maar om bossen die men kapt onder druk van onze toenemende voorkeur voor vlees. Ook al als gevolg van onze uit de hand gelopen vleesvraag, blijkt het grootste deel van het grasland momenteel zwaar overbegraasd. Maar deze praktijken verderzetten, heeft geen enkel ecologisch *nut*. Opnieuw zal een ecologisch zinvol beheer dus samen moeten gaan met een verminderde druk, met andere woorden, met een lagere vleesconsumptie. Tot slot wordt ook de potentie van de veeteelt in de recyclage van enkele reststromen momenteel volledig overschaduwed door het beslag dat ze legt op perfect voor menselijke consumptie geschikte eiwitbronnen, die overwegend met het oog op hun gebruik als veevoeder ingevoerd worden. De cijfers in verband met de soja-import spreken in dat verband boekdelen.

Samengevat zou men kunnen stellen dat het probleem is, dat tegenwoordig onze consumptievoorkeur het niveau van de vleesproductie bepaalt: een uit de hand gelopen vleesvraag trekt de productiecijfers op een erg onduurzame manier steeds verder op en veroorzaakt ontbossing, overbegrazing en beslag op menselijke voedingsbronnen. Een duurzame veeteelt vertrekt daarentegen van wat beschikbaar is (marginale graslanden en reststromen), terwijl de consumptie zich laat beperken tot hetgeen daarmee geproduceerd kan worden. De gigantische ecologische impact van de huidige veeteelt maakt duidelijk wat het verschil is tussen deze twee scenario's.

Politieke inertie

Het voorgaande maakt duidelijk dat de ecologische en sociale argumenten voor vleesmatiging buiten kijf staan. En toch blijft het erg stil in de politieke wereld. Tussen de meer dan 650 mensen die op Pachauris lezing afkwamen, zaten nauwelijks politici. We hebben de indruk dat de (wetenschappelijke) boodschap ondertussen wel bekend is, maar dat het thema in het beleid zoveel mogelijk ontweken wordt. Zo kreeg federaal

Vleesmatiging lijkt op deze manier een politiek taboe te blijven, één van de heilige huisjes in onze moderne samenleving, waar politici niet aan durven tornen.

minister van Leefmilieu en Duurzame Ontwikkeling, Paul Magnette (PS), van het Planbureau een dringend advies om in het nieuwe Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling de nodige aandacht te besteden aan de consumptie van dierlijke producten. Het ontwerpplan dat door de minister in juni werd voorgelegd, repte echter met geen woord over de wenselijkheid van vleesmatiging.

Ook in het Vlaamse gezondheidsbeleid lijkt men vooral te proberen op het gepaste moment te zwijgen. De nationale voedingsconsumptiepeiling wees immers jaren geleden al uit dat de vleesconsumptie veel te hoog ligt (tot 160 procent van de aanbevolen hoeveelheid). Bevoegd minister Van Ackere (CD&V) erkent dat de vleesconsumptie een probleem vormt, maar aan deze vaststelling koppelt men alvast geen concrete beleidsacties. Vleesmatiging lijkt op deze manier een politiek taboe te blijven, één van de heilige huisjes in onze moderne samenleving, waar politici niet aan durven tornen. In een mededeling na zijn lezing riep Pachauri onze vaderlandse politici dan ook op om eindelijk hun verantwoordelijkheid op te nemen en aan vleesmatiging de aandacht te geven die ze verdient.

Een model voor gedragsverandering

Ook voor EVA vzw is de lage prioriteit die aan vleesmatiging gegeven wordt, onaanvaardbaar. Samen met een twintigtal andere organisaties, waaronder ook OIKOS, het grootste deel van de milieubeweging en enkele Noord-Zuidorganisaties, werden dan ook een aantal beleidsaanbevelingen uitgewerkt om de overheid te overtuigen dat vleesmatiging een plaats in het beleid verdient.

Hiervoor bouwden we voort op het Britse *4E-model* voor gedragsverandering, dat tegenwoordig in wetenschappelijke kringen snel opgang maakt (en in eerdere nummers van Oikos al aan bod kwam⁵). EVA vzw is er immers van overtuigd dat een succesvol beleid vanuit een voldoende diepgaande probleemanalyse vertrekt die aandacht schenkt aan de interactiviteit van verschillende aspecten én aan de complexiteit van het menselijke gedrag. Om mensen zover te brengen dat ze hun gedrag in duurzame zin veranderen, moeten er verschillende drempels worden overwonnen: hardnekkige vooroordelen, gewoontes, een prijssysteem dat duurzame keuzes benadeelt, een overheid die zelf niet altijd het goede voorbeeld geeft... Het 4E-model biedt als integraal model een leidraad om dergelijke barrières te omzeilen. Zoals bekend zet het daarbij een serie van vier instrumenten in: maak verandering mogelijk (*enact*), moedig ze aan (*encourage*), geef het goede voorbeeld (*exemplify*) en betrek alle actoren (*engage*).

4 E's...

De vier instrumenten kunnen als volgt worden toegepast op het thema van de vleesmatiging.

Enable. Een vlot toegankelijk, betaalbaar en aantrekkelijk aanbod van duurzame alternatieven is een minimale voorwaarde voor een duurzaamheidstransitie. De overheid kan dit realiseren door de horeca te stimuleren om het vegetarisch aanbod groter te maken. Ze kan hierop inspelen door koks, geranten en cateraars beter te informeren over vegetarische voeding. Ze kan met de sector een partnerschap aangaan om het aanbod aan vegetarische schotels op het menu te verhogen. Idealiter wordt dit in een wetgevend kader gegoten waarbij horecazaken minimaal één volwaardige, vleesvrije maaltijd aanbieden.

Encourage. Vleesproductie kost de belastingbetaler handenvol geld. In 2007 gaf de Europese Unie bijvoorbeeld maar liefst 3,5 miljard euro uit aan directe inkomenssteun en interventie maatregelen ten voordele van deze sector. Ondanks de hervormingen in het Europese landbouwbeleid, draagt de belastingbetaler dus nog steeds grote sommen af aan de vleesproductie; geld dat men volgens ons beter investeert in duurzame landbouw, plattelandontwikkeling en compenserende werkgelegenheidscreatie. De prijs van vleesproducten stemt niet overeen met de reële klimaat-, milieu- en gezondheidskosten ervan. Alternatieven voor vlees zijn daardoor vaak duurder dan *echt* vlees. Dit is contraproductief: het prijsverschil weerhoudt veel mensen er immers van om over te schakelen op een meer verantwoord eetpatroon. In het licht van een correcte marktwerking moet de prijszetting veranderen: als duurzame alternatieven goedkoper worden, zal dat mensen aanmoedigen om ervoor te kiezen. In Nederland is men bijvoorbeeld bezig met onderzoeken of het mogelijk is het BTW-tarief voor vlees op te trekken tot 21procent. In Estland heeft de overheid een *flatulentietaks* ingevoerd, een belasting op de uitstoot van het erg krachtige broeikasgas methaan (uit runderdarmgassen). Dit kan men combineren met positieve maatregelen, zoals een BTW-nultarief voor vleesvervangers en biologische, regionale producten.

Exemplify. Een verduurzaming van ons voedingspatroon vereist een omkering van de sociale normen. Een evolutie in sociale normen is moeilijk maar niet onmogelijk. Denk maar aan de visie op roken in het bijzijn van derden. Een minimale voorwaarde is dat belangrijke maatschappelijke actoren, in het bijzonder de overheid, hun voorbeeldfunctie uitspelen. Voor vele publieksegmenten zal inconsistentie vanwege de overheid een nefaste invloed hebben op het gedrag. Door zelf het goede voorbeeld te geven, kan de overheid duidelijk maken dat vleesmatiging voor iedereen een haalbare optie is. Ze vergroot daarmee het draagvlak voor gezonde en verantwoorde eetgewoonten. Concreet: in alle restaurants van de overheid moeten mensen kunnen kiezen voor één of meerdere volwaardige vegetarische schotels. De overheid kan haar werknemers er actief toe aanzetten om geregeld gebruik te maken van het vegetarische aanbod. Zo zou ze in haar restaurants één vaste dag in de week tot *Veggiedag* kunnen uitroepen.

Engage. Om een regimeverandering naar een duurzame voeding af te dwingen, zullen heel wat stakeholders overtuigd moeten raken van de noodzaak en wenselijkheid van een gecontroleerde transitie: voedingspecialisten, onderzoekers en beleidsmakers in deeltreinen als landbouw, volksgezondheid, ecologie enzovoorts. Een minimale voorwaarde voor publieke acceptatie is voortreffelijke informatie en educatie waarbij de sociale, ecologische en gezondheidsvoordelen van een duurzaam voedingsbeleid in de kijker worden gezet. Het is noodzakelijk om de diverse voordelen te *verkopen* en duidelijk te communiceren dat deze financieel uiteindelijk meer opleveren dan dat het betreffende beleid zal kosten. De latente steun voor een degelijk beleid kan ten

volle worden uitgespeeld. Het onderwijs verdient daarbij bijzondere aandacht. Onze attitudes worden immers voor een groot deel bepaald door wat wij als kind leren. Ook de media spelen hierbij een belangrijke rol, aangezien zij ons wereldbeeld in belangrijke mate beïnvloeden. De overheid zou, zeker via de publieke omroep, deze invloed kunnen gebruiken om een verduurzaming van het voedselpatroon ingang te doen vinden in de huiskamer en de keuken. Vandaag doet ze jammer genoeg vaak net het tegenovergestelde: een promotiefilmpje voor varkensvlees presenteren op de publieke omroep, als een boodschap van algemeen nut, is onverantwoord. Het mag duidelijk zijn dat het bevorderen van de vleesconsumptie het algemeen belang noch de volksgezondheid dient.

Tot slot vraagt een strategie, gericht op vleesmatiging, dat men een koppeling maakt met andere duurzaamheidsaspecten van voeding. De volledige ecologische voetafdruk van wat er op ons bord ligt, moet immers zo laag mogelijk worden gehouden. Dit betekent niet alleen een verschuiving binnen ons voedselpatroon (minder dierlijke producten en meer plantaardige), maar tevens aandacht voor de manier waarop dit voedsel wordt geproduceerd. Hierbij zijn dan elementen zoals eerlijke handel en steun aan de biologische landbouw erg belangrijk.

Een strategie, gericht op vleesmatiging, vraagt dat men een koppeling maakt met andere duurzaamheidsaspecten van voeding. Dit betekent niet alleen een verschuiving binnen ons voedselpatroon (minder dierlijke producten en meer plantaardige), maar tevens aandacht voor de manier waarop dit voedsel wordt geproduceerd. Hierbij zijn dan elementen zoals eerlijke handel en steun aan de biologische landbouw erg belangrijk.

... en 5 beleidsaanbevelingen

Uit deze analyse kwamen de volgende vijf groepen van beleidsaanbevelingen naar voor:

Geef zelf het goede voorbeeld.

Zorg ervoor dat in overheidsrestaurants een voldoende groot en kwalitatief aanbod aan vegetarische maaltijden gegarandeerd wordt.

Stimuleer actief de consumptie van vegetarische maaltijden in de overheidsrestaurants.

Maak consumenten bewust van de impact van hun voedingspatroon.

Maak werk van sensibiliseringscampagnes gericht op vleesmatiging.

Besteed in de onderwijsprogramma's meer aandacht aan de thema's *duurzame voeding* en *vleesmatiging*.

Help (hoge)scholen om het aanbod in hun kantines te verduurzamen.

Laat de openbare omroep de kaart trekken van duurzame voedingspatronen.

Maak milieuvriendelijke alternatieven voordeliger.

Ons land moet zich engageren om de Europese steun aan de intensieve veeteelt versneld af te bouwen.

Bestudeer op welke manier groene alternatieven voor vlees ook financieel kunnen worden aangemoedigd.

Stimuleer de horeca om het vegetarische aanbod te vergroten.

Overleg met de voedingssector op welke manier het aanbod aan vegetarische schotels in de horeca kan worden verbeterd.

Stem de verschillende beleidsdomeinen beter op elkaar af.

Maak werk van een beleid gericht op vleesmatiging, over alle betrokken beleidsdomeinen heen.

Wordt vervolgd?

De genoemde beleidsaanbevelingen werden goed ontvangen: meer dan twintig organisaties uit de milieu-, landbouw- en Noord-Zuidbeweging sloten zich erbij aan. Ook Groen! reageerde enthousiast en neemt zich voor om het thema verder op te volgen. Vlaams volksvertegenwoordiger Eloi Glorieux voelde ook minister Crevits aan de tand over het onderwerp, zij het zonder resultaat.

Misschien dat onze beleidsmakers zich kunnen laten inspireren door Nederland? Daar lijken ondertussen de eerste zaadjes van een politieke mentaliteitswijziging te zijn geplant: de Nederlandse regering nam een transitie van dierlijke naar plantaardige eiwitten op als één van de zes pijlers van haar duurzaamheidsbeleid. Welke Belgische politicus durft?

BIO

Jeroen Lavrijsen heeft een diploma in Milieu- en bio-ethiek aan de K.U. Leuven. Hij is coördinator van de Planeetwerkgroep van EVA vzw, een organisatie die informeert over de voordelen van vegetarisch eten.

Peter Tom Jones is burgerlijk ingenieur Milieukunde, Doctor in de Toegepaste Wetenschappen en werkzaam als IOF-mandataris (industriële ecologie) aan de KU Leuven. Hij is co-auteur van *Terra Incognita: Globalisering, ecologie en rechtvaardige duurzaamheid* en *Het Klimaatboek: Pleidooi voor een ecologische omslag*.

NOTEN

- ¹ FAO, *Livestock's long shadow*, 2007.
- ² Stehfest, Elke, et al. *MNP: Vleesconsumptie en klimaatbeleid*. MNP-rapport 500110004.
- ³ De Schutter, Olivier. in: *Mo**, 28 mei 2008
- ⁴ Barrez, Dirk. *Koe 80 heeft een probleem. Boer, consument, agro-industrie en grootdistributie*. EPO, 2007.
- ⁵ Zie ook: Peter Tom Jones, Vicky De Meyere & Els Keytsman: *Bouwstenen voor een duurzaamheidstransitie*. Oikos 45.